

Iga Bańkowska*

Echa wspomnień archiwalnych lat Profesor Lucyny Turek-Kwiatkowskiej (1925–2017)**



Lucyna Turek-Kwiatkowska urodziła się 20 sierpnia 1925 r. w Piętnie. Jej edukację w Gimnazjum im. Anny Jagiellonki w Kaliszu przerwał wybuch drugiej wojny światowej. Po wojennej zawierusze od 1945 do 1947 r. kontynuowała naukę w Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Kaliszu, zdobywając świadectwo dojrzałości i podejmując pracę w szkole podstawowej. W latach 1947–1952 studiowała zaocznie historię na Uniwersytecie Wrocławskim.

Swoją karierę zawodową zapoczątkowała, zgodnie z otrzymanym nakazem pracy, w 1952 r. w Wojewódzkim Archiwum Państwowym we Wrocławiu. By w roku następnym wraz z mężem przenieść się do Szczecina. W szczecińskim WAP pełniła funkcję m.in. kierownika Działu Akt Sądowych, następnie kierownika Działu Akt Specjalnych.

* Iga Bańkowska – kierownik Oddziału IV – Informacji naukowej, zabezpieczania i upowszechniania wiedzy o zasobie w Archiwum Państwowym w Szczecinie.

** Tekst na podstawie: L. Turek-Kwiatkowska, *Moje 60 lat w Szczecinie. Okruchy wspomnień*, Szczecin 2015.



Fot. 1. Od lewej: Lucyna Turek-Kwiatkowska, Irena Okóń, Zofa Karbowska, Bogusław Drewniak, Anna Poniatowska, dr Alfred Wielopolski, maj 1954 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie

Podobnie jak w WAP we Wrocławiu, początkowo prace archiwalne w tamtym okresie koncentrowały się głównie na porządkowaniu zasobu, który został ewakuowany ze Szczecina w czasie drugiej wojny światowej, a następnie wielkim wysiłkiem ówczesnych archiwistów został częściowo został zwieziony do magazynu WAP. *Układano rozrzucone akta w dawne zespoły. Kłopotów było bardzo wiele. Latem porządkowanie przebiegało bez większych przeszkód, natomiast zimą (brak ogrzewania) nosiliśmy walonki, baraniace, rękawice, do tego jeszcze opaski ochronne przed kurzem, okulary.* Jak wspomina Pani Profesor problemem przy opracowaniu był także język akt oraz wymóg tłumaczenia na język polski nazw poszczególnych zespołów archiwalnych. Dodatkowo kłopotliwe były też nazwy geograficzne zachodniopomorskich miejscowości. Nie wszystkie zostały spolszczone, a jeśli tak się stało to w wielu przypadkach nie odpowiadały one nazwom niemieckim.

Praca przy porządkowaniu zasobu zaowocowała badaniami nad różnymi zagadnieniami archiwalnymi, które obok dziejów oświaty na Pomorzu, historii miast pomorskich, rozwoju świadomości historycznej społeczeństwa pomorskiego oraz kultury Pomorzan w XIX i pierwszej połowie XX wieku, stały się jednym z podstawowych obszarów zainteresowań naukowych prof. L. Turek-Kwiatkowskiej. Kwerendy przeprowadzane w archiwach niemieckich na potrzeby przygotowania rozprawy doktorskiej obronionej w 1967 r. pt. *Z dziejów służby archiwalnej – archiwa na Pomo-*

rzu *Zachodnim w latach 1808–1914*, zainspirowały L. Turek-Kwiatkowską do bliższego zapoznania się z obcą literaturą dotyczącą różnych obszarów archiwistyki oraz nie tylko publikowania ich tłumaczeń na język polski, ale także, znalazły swój wyraz w szeregu autorskich opracowań teoretycznych z tego zakresu, które co warte podkreślenia, były przygotowywane przez praktyka, z ponad 20-letnim doświadczeniem w pracy w archiwum oraz zacięciem naukowym.

Oprócz porządkowania zasobu, na szczecińskich archiwistach spoczął także obowiązek organizowania archiwów zakładowych administracji polskiej, tworzenia i wdrażania norm archiwalnych oraz nadzór nad narastającym zasobem. I tu nie obyło się bez początkowych trudności, w tym takich, które wymagały budowania wśród kadry urzędniczej świadomości o wadze i potrzebie zabezpieczania dokumentacji archiwalnej. *Stan administracji polskiej przedstawiał się początkowo fatalnie. Na Pomorze napłynęła skromna, a nawet bardzo skromna liczba osób z wykształceniem wyższym. [...] Prace pomocnicze w urzędach wykonywały osoby umiejące „tylko” czytać i pisać. [...] Po kilku latach nawet znajomość terminów administracyjnych była wśród urzędników słaba. Podczas kontroli często pytali, „co to jest registratura”, wykaz akt, pismo przewodnie, urzędnicy mieli kłopoty z odcyfrowania wprowadzonych skrótów, nazw poszczególnych urzędów. Musieli się nauczyć także rozumienia kategorii akt, co było dla nich (nie wszystkich!) zupełną nowością. Konsekwencją także było kształtowanie archiwów zakładowych w okresie do 1950–1955 r. Wzrastająca ilość akt w biurze zmuszała do ich usunięcia z kancelarii. Początkowo było to usunięcie „starych papierów”, potem założenie jeszcze jednej komórki organizacyjnej, będącej pod nadzorem służby archiwalnej.*

Poza prowadzeniem czynności związanych z kontrolą archiwów zakładowych, w tamtym czasie, tj. w latach 50. XX w. Pani Profesor, przy współpracy z ks. Infułatem Romanem Kostynowiczem, zajmowała się także archiwami kościelnymi. *Przy bliższym sprawdzeniu okazało się, iż są to księgi kościelne urodzeń, ślubów, zgonów. Księża katoliccy spoza Szczecina, osadnicy nieznający języka niemieckiego, księgi te usuwali na strych, w niewielu przypadkach dochodziło także do ich zniszczenia. Interwencja ks. Kostynowicza doprowadziła do zwołania przeze mnie szkolenia, na którym zgromadzono wszystkich księży i udzielono wiadomości o aktach archiwalnych, równocześnie zmuszono do zabezpieczenia i zachowania zasobu.*

Występujące potrzeby w zakresie tworzenia i prowadzenia archiwów zakładowych spowodowały konieczność organizowania przez WAP kursów dla archiwistów zakładowych. *Trwały one kilka lat, przygotowano dużą liczbę archiwistów zakładowych, rozszerzając co rok liczbę kursan-*

tów – znacznie poprawiło się rozumienie archiwum, selekcję materiałów, umiejętność zastosowania kategorii akt, uznano wartość archiwów zakładowych dla opracowania historii Pomorza Zachodniego, zwłaszcza w początkowym okresie (1945–1955).



Fot. 2. Posiedzenie pracowników WAP w Szczecinie i Koszalinie w ramach obchodów III Tygodnia Archiwów, Oddział Terenowy w Płotach, 10 października 1968 r. Od lewej: W. Łangowska, dr Bogdan Frankiewicz, Jażdżewski, A. Poniatowska, Lucyna Turek-Kwiatkowska, K. Muszyńska.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 3. III Tydzień Archiwów, Oddział Terenowy w Płotach, 10 października 1968 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie

W 1969 r. L. Turek-Kwiatkowska odbyła międzynarodowy staż archiwalny w Paryżu, co było przede wszystkim możliwością zapoznania się z całym wachlarzem różnych podejść do zagadnień archiwalnych, jako, że uczestniczyli w nim archiwiści z wielu różnych krajów, Afryki, Ameryki i z Europy – Niemcy, Włosi, Skandynawowie, Holendrzy, Anglicy, a nawet z Izraela. W swoich wspomnieniach Pani Profesor przytacza szereg anegdot, w tym z tego stażu, jedna z nich dotyczy bezpośrednio Jej uczestnictwa w nim. *Moje nazwisko Turek-Kwiatkowska wymawiano tylko Turek, Kwiatkowska było za trudne, ale także Turek wymawiano po francusku tak, że przez tydzień nie zgłaszałam się, po tygodniu sprawdzili, bo myśleli, że nie przyjechałam.* Staż ten był możliwością nawiązania nieocenionych kontaktów zawodowych, niektóre z nich przemieniły się w wieloletnie znajomości.

Kolejny wyjazd służbowy miał miejsce w 1971 r. Pani Profesor pojechała, by przeprowadzić kwerendę w archiwach włoskich, celem rejestracji poloników w Mediolanie, Padwie, Rzymie i Bolonii.



Fot. 4. Lucyna Turek-Kwiatkowska podczas otwarcia Oddziału szczecińskiego Archiwum w Stargardzie, 1977 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 5. Jubileusz 80-lecia urodzin prof. Alfreda Wielopolskiego, 1979 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 6. Prof. Lucyna Turek-Kwiatkowska z prof. Henrykiem Lesińskim, na wernisażu wystawy „Związki Pomorza Zachodniego z Polską od XIV do XVII wieku”, Książnica Pomorska w Szczecinie, marzec 1987 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 7. Jubileusz pracy zawodowej dr. Bogdana Frankiewicza, 1988 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie

Wieloletnie doświadczenie w pracy zawodowej, a także aktywność naukowa i zawodowa, spowodowały, że dotychczasowy dyrektor WAP Henryk Lesiński, przechodząc z Archiwum do pracy w Wyższej Szkole Nauczycielskiej zasugerował kandydaturę L. Turek-Kwiatkowskiej na stanowisko dyrektora WAP w Szczecinie, na które została powołana decyzją Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w 1969 r. Urząd ten sprawowała do 1975 r., kiedy sama już od kilku lat prowadząca pracę dydaktyczną przeszła do Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie, a następnie na Uniwersytecie Szczecińskim, gdzie pracowała w latach 1985–2005. Przez cały ten czas związana była z Instytutem Historii, gdzie pełniła m.in. funkcję kierownika Zakładu Historii Nowożytnej. W latach 1985–1987 powierzono jej stanowisko prodziekana Wydziału Humanistycznego ds. studiów zaocznych. W 1984 r. habilitowała się na podstawie monografii *Obraz przeszłości regionu w świadomości historycznej społeczeństwa pomorskiego w pierwszej połowie XIX wieku*, w 1989 r. otrzymała tytuł profesora nadzwyczajnego za dysertację *Przemiany świadomości historycznej społeczeństwa pomorskiego XIX wieku*, a w roku 1992 została profesorem zwyczajnym. Jest autorką setek opublikowanych artykułów naukowych, w tym 14 monografii. Miała swój niewątpliwy wkład w wykształcenie wielu historyków, była promotorką licznych prac magisterskich i pięciu rozpraw doktorskich.

Prof. L. Turek-Kwiatkowska była aktywna zarówno na niwie naukowej, jak i społecznej. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego (od 2000 r. Członkostwo Honorowe), Stowarzyszenia Archiwistów Polskich (od 2002 r. Członek Honorowy), Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego, Szczecińskiego Towarzystwa Kultury, Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej (od 2003 r. była wiceprezesem), Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Związku Nauczycielstwa Polskiego, Instytutu Zachodniego w Poznaniu.

Za swoją pracę L. Turek-Kwiatkowska była odznaczana i nagradzana, otrzymała m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.



Fot. 8. 60-lecie Archiwum Państwowego w Szczecinie, 1 sierpnia 2005 r. Fot. Jan Surudo.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 9–10. Jubileusz 80-lecia urodzin prof. Lucyny Turek-Kwiatkowskiej, 2005 r.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 11. Otwarcie wystawy „Jak ptaki z rozbitych gniazd... Żołnierze tułacze. Kolekcja Aleksandry i Mieczysława Białkiewiczów”, Muzeum Wolińskiego Parku Narodowego, Międzyzdroje 2006 r. Fot. Dariusz Witulski.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 12. Strzmiелеńskie Zadaszki, 2010 r. Fot. Dariusz Witulski

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 13. Dekorowanie odznaką „Za zasługi dla Stowarzyszenia Archiwistów Polskich” w 50-lecie istnienia szczecińskiego Oddziału SAP, 2015 r. Fot. Dariusz Witulski.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie

Mimo zakończenia swojej drogi zawodowej w Archiwum Państwowym w Szczecinie w 1975 r., prof. Lucyna Turek-Kwiatkowska była dalej związana z naszą instytucją, uczestniczyła w organizowanych przez archiwistów spotkaniach, sesjach, jubileuszach. Wspierała swoją obecnością i wiedzą różne, archiwalne przedsięwzięcia. Była członkiem Rady Programowej wydawanego przez Archiwum czasopisma „Szczecińskiego Informatora Archiwalnego”. To w Archiwum Państwowym w Szczecinie obchodziła uroczyste swoje jubileusze 80- i 90-lecia urodzin. Ostatni raz gościliśmy Ją na trzy tygodnie przed odejściem, którego nic nie zapowiadało. Była obecna na uroczystości jubileuszu 45-lecia pracy zawodowej dyrektora Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 2007–2017 dr. Jana Macholaka, którego zatrudniła, jako dyrektor WAP w Szczecinie, na stanowisko kierownika Oddziału w Płotach.



Fot. 14–15. Uroczystość jubileuszu 90-lecia urodzin prof. Lucyny Turek-Kwiatkowskiej. Fot. Dariusz Witulski.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 16. Podczas 70-lecia archiwów ziem zachodnich i północnych Polski, Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie, 2015 r. Fot. Dariusz Witulski

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie



Fot. 17. Ostatnia wizyta Pani Profesor w Archiwum, 24 marca 2017 r. Fot. Dariusz Witulski.

Źródło: Archiwum Państwowe w Szczecinie

Panią Profesor pożegnaliśmy 11 kwietnia 2017 r.

Cześć Jej Pamięci